

10.9.2025

EOAK/2733/2025

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jari Pirjola

TARKASTUS: JOUTSENON VASTAANOTTOKESKUS 14.-15.5.2025

Osallistujat oikeusasiamiehen kansliasta

Esittelijäneuvos Jari Pirjola

Esittelijäneuvos Iisa Suhonen

Osallistujat tarkastuskohteesta

Johtaja ja muu henkilökunta

1 YLEISTÄ TARKASTUKSESTA JA TARKASTUSKOHTEESTA

Tarkastuksen tavoitteena oli tutustua Joutsenon vastaanottokeskuksen toimintaan ja erityisesti siihen, miten turvapaikanhakijoita kohdellaan. Erityisesti haluttiin saada tietoa uudesta rajamenettelystä ja sen vaikutuksesta vastaanottokeskuksen toimintaan. Ulkomaalaislain 104 a §:ään perustuva rajamenettely otettiin Joutsenon vastaanottokeskuksessa käyttöön 1.9.2024.

Joutsenon säilöönottoyksikköön tehtiin samana ajankohtana tarkastus, josta on laadittu erillinen pöytäkirja (EOAK/2734/2025).

Joutsenon vastaanottokeskus on turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien henkilöiden väliaikaiseen majoitukseen tarkoitettu transit-keskus, josta asukkaat voidaan siirtää Maahanmuuttoviraston puhuttelun jälkeen toiseen keskukseseen odottamaan turvapaikkapäätöstä.

Täysi-ikäiset turvapaikanhakijat ovat velvoitettuja osallistumaan työ- ja opintotoimintaan. Joutsenon vastaanottokeskuksessa opintotoiminta tarkoittaa osallistumista suomen kielen kursseille ja työtoiminta pitkälti yleisten tilojen siivoustyötä.

2 TARKASTUSHAVAINNOT

2.1 Asukkaat ja alkuinfo

Vastaanottokeskuksessa on 180 paikkaa, ja siellä oli tarkastuspäivänä majoitettuna 151 asiakasta. Kaikkiaan Joutsenon vastaanottokeskuksessa Konnunsuolla on 340 paikkaa. Yhdessä huoneessa voi asua enintään neljä henkilöä. Kaikissa huoneissa on jääkaappi ja pakastin sekä TV. Käytävällä on yhteinen vessa ja suihku. Yksi vastaanottokeskuksen kerros on varattu naisille.

Kaikille vastaanottokeskuksen asiakkaille järjestetään alkuinfot (vastaanottokeskuksen yleisinfo, sosiaali- ja terveysasioiden info, rajamenettelyinfo rajamenettelyssä oleville) ja heille tehdään tulotarkastus. Alkuinfo voidaan useassa tapauksessa antaa asiakkaan omalla kielellä. Henkilökunnalla on tarvittaessa käytössään tulkkauspalvelu.

2.2 Rajamenettely

Rajamenettelyyn ohjatuille kerrotaan muun muassa siitä, mitä rajamenettely tarkoittaa, miten turvapaikkaprosessi etenee, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia turvapaikanhakijalla on, miten turvapaikkapuhuttelu suoritetaan ja mistä saa oikeudellista apua. Rajamenettelyyn asiakkaat saavat samat vastaanottopalvelut kuin turvapaikanhakijat.

Rajamenettely otettiin käyttöön 1.9.2024 ja sen piiriin on 26.4.2025 mennessä ohjattu 41 henkilöä. Rajamenettelyssä oli tarkastusajankohtana hetkellä yhteensä 4 henkilöä.

Rajamenettelystä ei tehdä erillistä päätöstä. Rajamenettelyyn määrätty on velvollinen oleskelemaan vastaanottokeskuksen alueella rajamenettelyn ajan. Vastaanottokeskuksen henkilökunnalla ei ole oikeutta estää voimakeinoin rajamenettelyyn ohjattua asiakasta poistumasta vastaanottokeskuksen alueelta. Kukaan asiakkaista ei ole kuitenkaan tähän mennessä poistunut alueelta. Tähän voi vaikuttaa se, että ulkomaalainen voidaan tarvittaessa sijoittaa säilöönottoyksikön puolelle, jos kiellettyä poistumista tapahtuu.

Koska itäraja on suljettu, rajavartiolaitos on ohjannut rajamenettelyyn asiakkaita Helsinki-Vantaan lentoasemalta. Rajamenettely saa kestää enintään 4 viikkoa. Jos päätöstä turvapaikkaprosessiin ottamisesta ei saada tehtyä siinä ajassa, rajamenettely päättyy.

Keskustelussa tuli myös esille käytännön ongelmia rajamenettelyasiakkaan oikeuksien toteutumisessa. Nämä liittyvät siihen, että rajamenettely tulee saada päätökseen neljän viikon kuluessa ja puhuttelu tulisi tehdä viikon sisällä menettelyyn ottamisesta. Oikeusaputoimistot eivät kaikissa tapauksissa pysty takaamaan näin nopealla aikataululla oikeusapua. Siten rajamenettelyasioissa joudutaan turvautumaan myös yksityiseen oikeusapuun, mitä ei ole kaikissa tapauksissa onnistuttu järjestämään. Tarkastajille kerrottiin, että jos puhuttelu-aika on tiedossa ja ilmoitettu asiakkaalle, tämä menee puhutteluun, vaikka ei olisi saatu järjestettyä avustajaa. Tämä on Maahanmuuttoviraston vastuulla. Myös tulkin saaminen voi olla vaikeaa. Vastaanottokeskuksessa oletettiin, että puhuttelua siirretään näissä tilanteissa. Ei ollut tietoa siitä, oliko kukaan osallistunut puhutteluun ilman avustajaa, vaikka olisi halunnut avustajan, mutta sellaista ei ole löytynyt.

2.3 Henkilökunta

Vastaanottokeskuksessa työskentelee johtajan ja apulaisjohtajan lisäksi muun muassa ohjaajia sekä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä.

2.4 Ruokahuolto

Ruokailu tapahtuu vastaanottokeskuksen ruokalassa.

Vastaanottokeskuksessa tarjotaan aamupala, lounas, päivällinen ja iltapala. Käytävillä olevissa yhteisissä keittiöissä voi esimerkiksi keittää vettä ja kahvia.

Tarkastajat söivät vastaanottokeskuksen lounaan. Sama lounas tarjotaan myös yksikön asiakkaille.

2.5 Tilojen tarkastus

Tarkastajat tutustuivat vastaanottokeskuksen eri kerroksissa oleviin tiloihin ja huoneisiin (esimerkiksi pesutupa, vapaa-ajan huone, kirjasto, kirpputori vaatteille, jne.) sekä tuloaulan lähellä sijaitsevaan viihtyisään lasten leikkihuoneeseen (ks. alla kuva). Tilat olivat siistit ja hyvässä kunnossa. Vain yleisissä tiloissa oli kameravalvonta ja siitä olivat ilmoitukset seinillä.

Tilojen tarkastuksen yhteydessä keskusteltiin paloturvallisuudesta ja palohälytyksistä. Oikeusasiamiehen vuonna 2015 tehdyn vastaanottokeskuksen ja säilön tarkastuksen yhteydessä ilmeni, että vastaanottokeskuksen puolella oli paljon aiheettomia palohälytyksiä, jotka aiheuttivat tarpeettomia kustannuksia. Nyt tehdyllä tarkastuksella ilmeni, että näitä olisi edelleen. Vastaanottokeskuksessa on nykyisin automaattinen paloilmoitinjärjestelmä, joka automaattisesti ohjaa palohälytykset paloasemalle. Hälytyksen jälkeen on 4 minuuttia aikaa perua hälytys. Pelastuslaitos laskuttaa keskusta jokaisesta aiheettomasta hälytyksestä 1295 €. Vastaanottokeskuksen järjestysäännön mukaan aiheettomien palohälytysten tuottaminen on kielletty (tupakointi, muu paloturvallisuuden laiminlyönti). Jos sääntöä rikotaan, asukas on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa kulut ja vahingot. Tahallisesti aiheutetusta palohälytyksestä tai paloilmoitinjärjestelmien vahingoittamisesta tehdään myös rikosilmoitus poliisille.

Joutsenon vastaanottokeskuksen välittömään läheisyyteen oli rakenteilla tarkastusajankohtana rivitalotyypinen rakennus (ks. kuva alla), joka korvaa aiemmat perheille tarkoitetut ja käytöstä poistetut vanhat talot. Uudisrakennuksen kustantaa vuokranantaja. Tarkastajat kävivät tutustumassa yhteen asuntoon, joka oli hyvin avara ja valoisa. Rakennuksen esteettömyyttä käsitellään jäljempänä.

2.6 Terveysthuolto

Vastaanottokeskuksessa oli ajan tasalla (päivitetty viimeksi 10.3.2025) oleva lääkehoitosuunnitelma. Vastaanottokeskuksessa työskentelee 4 terveydenhoitajaa ja yksi sairaanhoitaja. Hoitaja ottaa vastaan tiistaisin ja torstaisin klo 9–10, minkä lisäksi asiakas voi jättää hoitajille ajanvarauspyynnön. Ostopalveluna hankitun lääkärin tulisi käydä keskuksessa viikoittain. Lääkehoitoon osallistuu myös tarvittaessa ohjaajat, jotka saadun tiedon mukaan ovat suorittaneet lääkkeenantokoulutuksen.

Uudet asiakkaat kutsutaan terveystarkastukseen. Alkuterveystarkastuksessa kartoitetaan tarkemmin asiakkaan terveydentilaa ja samalla pyritään tunnistamaan haavoittuvassa asemassa olevat. Keskuksen asiakasprofiilin kerrottiin muuttuneen Ukrainan sodan myötä. Aiemmin asiakkaat olivat nuoria, terveitä miehiä. Nyttemmin asiakkaissa on myös ikääntyneitä ja sairaita, jopa leikkauksesta toipuvia. Asiakkailta on myös enemmän ahdistuneisuutta ja unettomuutta.

Asiakkaiden neuvolapalvelujen kerrottiin toimivan hyvin. Äidille ja lapselle on sama neuvola. Kaksi terveydenhoitajaa ottaa vastaan Joutsenossa. Kouluterveydenhuollolla vaikutti olevan tiukasti resursseja ja huolta aiheuttivat esimerkiksi rokotukset ja ikäkausitarkastukset.

Isona haasteena vastaanottokeskuksessa koettiin lääkärin saatavuus. Tilanne oli sama säilöönottoyksikön puolella. Maahanmuuttovirasto on kilpailuttanut valtakunnallisesti vastaanottokeskusten ja säilöönottoyksiköiden lääkäripalvelut. Sopimuksen mukaan palveluntuottajan (Terveystalo) hankkima lääkäri pitää vastaanottoa kerran viikossa säilöönottoyksikön tiloissa. Tämä ei kuitenkaan ole toteutunut, koska palveluntarjoaja ei ole pystynyt saamaan lääkäriä käymään säännöllisesti Joutsenossa.

Saadun tiedon mukaan Maahanmuuttoviraston nälkälakkoa koskevaa ohjetta oltiin päivittämässä. Terveystarkastuksessa oltiin tietoisia Istanbulin pöytäkirjasta ja siitä, että Helsingin Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskus on julkaissut ilmaisen ”Istanbulin protokolla – kidutuksen tutkiminen ja dokumentointi” –verkkokoulutuksen.¹

3 VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUDET

Eduskunnan oikeusasiamies on osa YK:n vammaissopimuksen (CRPD) 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityisesti huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen.

Vastaanottokeskuksen sisäänkäynti oli esteetön. Tuloaulasta pääsi ovelle, josta oli pienen eteistilan kautta kulku kahteen huoneeseen, joiden kerrottiin olevan tarkoitettu liikkumisesteisille asiakkaille. Ovi vaikutti raskaalta ja se oli lukittavissa. Jäi epäselväksi, pidettiinkö ovea lukittuna myös silloin, kun huoneissa oli asiakkaita, ja oliko näissä kahdessa huoneessa asuvilla asiakkailla mahdollisuus avata ovea sisältäpäin.

¹ Istanbulin pöytäkirja on käsikirja kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen tehokkaasta tutkimisesta ja dokumentoinnista. Verkkokoulutus on tarkoitettu kaikille pakolaisia ja turvapaikanhakijoita työssään kohtaaville. Linkki koulutukseen löytyy koulutushankkeen sivuilta: <https://www.hdl.fi/psykotraumatologian-keskus/istanbul-protokolla-koulutushanke/>

Tarkastetussa huoneessa oli tavallisen sängyn lisäksi sairaalasänkyä muistuttava sänky. Tilaa vaikutti olevan sen verran, että myös pyörätuolilla olisi mahdollista siirtyä sängyn viereen ja sänkyyn. Muuten huone vaikutti tavanomaiselta asiakkaiden käytössä olevalta huoneelta. Epäselvyyttä jäi sen suhteen, oliko esimerkiksi valokatkaisimen sijainnissa huomioitu se, että siihen on mahdollista yletä myös pyörätuolista. Sängyn läheisyydessä ei ollut lukuvaloa, joten valon sammuttaminen ja sytyttäminen sängystä käsin ei onnistu. Ilmeisesti yhteydenpidon henkilökuntaan ja avun tarpeesta ilmoittaminen oli tarkoitus tapahtua puhelimitse, koska huoneessa ei ollut hälytyspainiketta. Jääkaappi-pakastinyhdistelmän päällä oli tuuletin, joka ilmeisesti on siirrettävissä, jotta se on myös liikkumisesteisen asiakkaan saavutettavissa. Huoneessa ei ollut tukitankoja tai -kahvoja.

Toista huonetta ei tarkastettu, koska siellä oli tarkastusajankohtana asiakas.

Huoneiden yhteinen saniteettitila vaikutti siistiltä ja tilavalta. WC-pytyn sivuilla oli taittavat käsinojat ja bideesuihku. Käsienpesuallas ja peili vaikuttivat olevan sellaisella korkeudella, että ne olivat käytettävissä myös esimerkiksi pyörätuolista. Suihkussa oli johdollinen käsisuihku. Epäselväksi jäi, oliko asiakkaan saatavilla suihkutuoli. Pyyhekoukut olivat sijoitettuina siten, ettei niihin yletä muuten kuin seisaaltaan. Kylpyhuoneessa ei myöskään ollut minkäänlaista hälytintä.

Rakenteilla olevan rivitalon sisäänkäynnit eivät olleet esteettömät, koska niissä oli ainakin tarkastusajankohtana vain portaat (ks. alla kuva).

Lisäksi tarkastajien käymän asunnon saniteettitilassa (ks. alla kuva) ei ollut huomioitu edellä kuvatulla tavalla liikkumisesteisen henkilön tarpeita.

4 IHMISKAUPAN AUTTAMISJÄRJESTELMÄ

Tarkastuksen aikana tutustuttiin ihmiskaupan auttamisjärjestelmään. Tarkastajille esitettiin katsaus auttamisjärjestelmän tehtävistä ja nykytilanteesta. Joutsenon ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmällä on oma erillinen omavalvontasuunnitelma.

Auttamisjärjestelmän tehtävänä on toimia kansallisena ihmiskaupan asiantuntijaviranomaisena. Muita lakiin perustuvia tehtäviä ovat:

- Tehdä päätös auttamisjärjestelmään ottamisesta ja järjestelmästä poistamisesta
- Tunnistaa ihmiskaupan uhri
- Uhrien lisäksi auttamisjärjestelmään voidaan ottaa uhrin lapsi sekä ihmiskaupparikoksen tutkinnassa avustava henkilö
- Auttamistoimien tarpeen arvioiminen ja auttamistoimien järjestäminen
- Yhteistyö vastaanottokeskusten ja hyvinvointialueiden kanssa uhrien auttamiseksi
- Harkinta-ajan antaminen laittomasti maassa olevalle asiakkaalle

Toimintaa ohjaa laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta.

Tarkastuksella keskusteltiin myös siitä, miten palvelujen siirtyminen hyvinvointialueille on sujunut auttamisjärjestelmän näkökulmasta. Henkilön, jolla ei ole kotikuntaa ja joka ei ole vastaanottopalveluiden piirissä, palveluista vastaa Joutsenon ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Sen sijaan kotikunnan omaavien asiakkaiden (mukaan lukien Suomen kansalaiset) palvelun- ja hoidontarpeen sekä auttamistoimien tarpeen arvioinnista ja järjestämisestä vastaa hyvinvointialue. Tarkastajille kerrottiin, että hyvinvointialueiden välillä on vaihtelua siinä, miten hyvin niillä on rakenteita ihmiskaupan uhrien auttamiseen. Hyvinvointialueella tulisi esimerkiksi olla prosessi, jolla korvauksia haetaan.

Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksella on vuonna 2024 alkanut hanke, jonka tarkoituksena on tutkia ja kehittää muun muassa ihmiskaupan uhrien sosiaalipalveluita hyvinvointialueilla.

Keskusteltiin myös siitä, minkälaisia ilmiöitä Suomessa ja muualla on kasvussa ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa. Yhtenä lisääntyvänä ilmiönä on ihmisten (erityisesti alaikäisten) hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa. Myös kansainvälisten opiskelijoiden hyväksikäytön lisääntyminen on huolestuttavaa.

5 TOIMENPITEET JA SUOSITUKSET

Tarkastushavainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Mikko Sarjalle.

- AOA pitää erittäin huolestuttavana sitä, ettei Joutsenon vastaanottokeskuksen asiakkaille ole ollut tarjolla säännöllisiä lääkäripalveluja somaattisissa ongelmissa. Kaikkia terveydenhuoltopalveluja ei voi hoitaa sairaanhoitajien toimesta. Lääkäri päättää esimerkiksi potilaan lääkityksestä. Sekä vastaanottokeskuksen että Maahanmuuttoviraston on aiheellista käyttää kaikki käytettävissä olevat keinot, jotta vastaanottokeskuksessa on saatavilla ulkomaalaislain edellyttämät välttämättömät terveydenhuoltopalvelut myös lääkärin osalta.²
- AOA pyytää vastaanottokeskusta ilmoittamaan, miten paljon vuositasolla keskuksessa on ollut aiheettomiksi katsottuja palohälytyksiä ja miten paljon vastaanottokeskukselle on aiheutunut niistä kustannuksia. Lisäksi pyydetään ilmoittamaan, onko palohälytyskuluja peritty turvapaikanhakijoilta ja onko palohälytyksiin liittyen tehty rikosilmoituksia.
- AOA pyytää toimittamaan päivitetyn nälkälakko-ohjeistuksen.
- AOA kiinnittää vastaanottokeskuksen huomiota edellä kohdassa 3 esitettyihin tarkastushavaintoihin tilojen esteettömyydestä.

Tiedoksi: Maahanmuuttovirasto

² Joutsenon vastaanottokeskus ilmoitti 8.9.2025 päivätyllä kirjeellä, että vastaanottokeskuksen lääkäripalveluiden tilanne on muuttunut tarkastuskäynnin jälkeen. Saadun tiedon mukaan lääkäri työskentelee vastaanottokeskuksessa keskimäärin kerran viikossa.